

פתיחה לקל"ח – מאמר דרך עץ חיים

והוא הקדמה לספר קל"ח פתחי חכמה, והוא מיוסד על ספר עץ החיים למהרח"ץ זלה"ה:

יוצר האדם ומנהיגו הוא עשהו ויכוננהו מוכן להבין ולהשכיל השכלה גדולה יותר ממלאכי השרת. וכבר אמרו רבותינו זכרונם לברכה: "אמר להם, **1** **החמתו** מרובה משלכם!" (בראשית רבה יז) וכאשר יחפוץ האדם בתבונה על פי **דרכו**, ינחהו הבורא להשיג עד שמי השמים דברים שהם כבשונו של עולם שכיסם עתיק יומין.

אך הגה כח **טובו** בידו להמשיכו לבריאה ולעצמו, ולו ניתנה משפט הבחירה, להתחכם ולדעת הנהגת טובו וסתרי כבשנו או לישאר ערום מכל **2** **חכמה** שהיא לבושו והוא הכלי להכילה, ואם לא ישיגה הרי שנשאר ערום, הגם שהלב והשכל שהם כלי החכמה העיקרים בקרב גופו.

וזה תראה, כי שנים הם **בתבונה** אחת נבראו: **3** **שכל** האדם, **והתורה** המשכלת אותו. על התורה נאמר: "הלוא כה דברי כאש נאם ה'" (ירמיה כג ט).

¹ וזהו מה שנאמר, שהקב"ה היה מסתכל בתורה וברא העולם, כי הכל לפי התורה. ותבין בזה יתרון הצדיקים על מלאכי השרת. כי הצדיקים יכולין להשיג הבחינה היותר עיקרית, והמלאכים אינם יכולים להשיגה, כי הם אינם משיגים אלא לפי השורש שלהם. וזה סוד, "כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל!": אדב"מ ובתר זימנא.

² "הנה האדון ברוך הוא עשה את האדם בעל שכל נכון וסברא נכוחה לשינהג עצמו על דרך טוב וישמר מן הדברים המזיקים אשר נבראו לענוש את הרשעים, ומי שירצה שלא ינהג עצמו בדרך החכמה ויפקיר עצמו לסכנות, הנה אין זה בטחון, אלא הוללות. מסילת ישרים פרק ט.

³ שכל הוא כח הבנת דבר מתוך דבר מכח ידע / התבוננות, ואצל האדם נוספת היכולת להשיג את אמיתת שורשו.

מקום השכל: "יש באדם מציאות נפש כמו שיש לכל הבעלי חיים, משמשת להרגשה והשכלה החקוקה בטבעו... כי הנה בבעלי חיים עצמם יש הפרש גדול בהשכלתם, והשכלת בני האדם נבדלת מהשכלת כלם הבדל גדול. ואולם כל זה נעשה בנפש הזאת כפי חקה הטבעי, וכפי הכנת הכלים המשמשים לה, בכל מין ומין לפי מה שהוא. והנה **בנפש** האדם יבחנו **בחינות וכחות**, כגון, הדמיון, והזכרון, **השכל**, והרצון, כלם כחות בנפש, מוגבלים בגבולים ידועים ופועלים בדרכים מיוחדים. דרך ה', ג' א'.

ישנן ב' סוגי השכלה אצל האדם:

ההשכלה הטבעית: "הנה חקק הבורא ית' בטבעו של האדם, שיהיה מתלמד מבין ומשכיל בהשקיפו על הנמצאים ובחינותיהם, וממה שמתגלה לפניו יתבונן וידרוש את שאינו מתגלה, עד ששיגיחה ויעמוד עליו, וזהו דרך ההשכלה הטבעית".

השכלה הנשפעת: "אמנם עוד גזר, שימצא לו השכלה מעולה מזו מאד, והיא ההשכלה הנשפעת, והיינו שיושפע לו שפע ממנו ית' על ידי איזה אמצעים שהכין לזה, ובהגיע השפע ההוא אל שכלו, יוקבע בו ידיעת ענין מה בבירור בבלתי ספק ובבלתי טעות, וידע הדבר בשלימות סבותיו ותולדותיו, כל דבר במדריגתו, וענין זה נקרא רוח הקדש". דרך ה', ג' א'.

במציאות של היום, "חסרה ההשכלה האמיתית שהיא רוח הקודש. כי אמנם, מה שהאדם משכיל בשכלו על ידי עסקו האנושי - לגבי מה שמשכיל ברוח שכל נשפע (רוח הקודש), אינו אלא כערך הגוף אל הנשמה". דרך ה' - חלק ב' ח'. ענין ההשכלה שבאה ע"י רוח הקדש: "שיושפע שפע ממנו ית' אל שכל האדם בהגיעו אליו יוקבע בו ידיעת ענין מה בלתי ספק ובבלתי טעות, וידע הדבר בשלמות סבותיו ותולדותיו כל דבר במדריגתו.

ואולם על ידי השפע הזה אפשר שישכיל דברים שמגדר ההשכלה האנושית הטבעית להשכיל אותם, אמנם יתרון השכיל אותם, על זה הדרך מהשכיל אותם על הדרך האנושי הוא, שעל זה הדרך יושגו בלי עמל ויושגו בלי טעות, ולא ישאר במ ספק, מה שאין כן בהשכלה שעל דרך האנושי. ואפשר ששיג גם כן ענינים מה שאין בגדר ההשכלה האנושית שתשכילם ומכללם הנסתרות והעתידות". מאמר העיקרים.

ובזה יפה כחו של הנביא מבעל רוח הקדש אפילו בהשגת הידיעות, כי הרי הוא משכיל בהשכלה עליונה מכל השכלה שאפשר לאדם, והיא השכלה בבחינת היותו קשור בבוראו. דרך ה', ג' א'.